

287202

Curtea de Apel din Galați S 1-a

BIBLIOTECA

Reg. inventar No. 2733

INALTA CURTE DE CASAȚIUNE ȘI DE JUSTIȚIE

DESPRE
EFECTELE ERÓREI DE DREPT ȘI DE FAPT

ÎN

DREPTUL ROMAN ȘI ÎN LEGISLAȚIUNILE MODERNE

DISCURS

DE

DESCHIDERE A INALTEI CURȚI DE CASAȚIUNE ȘI DE JUSTIȚIE

PE

NOUL AN JUDECĂTORESC 1898—1899

PRONUNȚAT DE D. PROCUROR-GENERAL

GEORGE FILITTI

LA AUDIENȚA SOLEMNĂ DE LA 4 SEPTEMBRE 1898

ȘI RĂSPUNSUL D-LUI PRIM-PREȘEDINTE

CONSTANTIN E. SCHINA

BUCURESCI

IMPRIMERIA STATULUI

1898

Biblioteca Centrală Universitară
BUCUREȘTI

Cota II 287.202

Inventar 784.396

BIBLIOTECA CENTRALĂ
UNIVERSITARĂ
București

Cota II 287.202

Inventar 784.396

56/021

Domnule Prim-președinte,

Domnilor Judecători,

Prescripțiunea art. 82 din legea noastră organică, în virtutea căreia procurorul-general este obligat a pronunța un discurs cu ocaziunea deschiderii solemne a noului an judecătoresc, este luată, dupe cum cunoșteți, din legea organică a curței de casațiune din Francia ; acolo însă procurorul-general are șese procurori, două de fie-care secțiune, așa că, neavând nevoie să intre în ședință de cât numai la procesele mai importante, are tot timpul material suficient pentru a-și prepara discursul à tête reposée, dupe cum s'ar dice în limba francesă.

Legiuitorul nostru a prevădut, pe lângă procurorul-general, numai două procurori de sec-

țiune ; totuși predecesorii noștri au putut dispune de timpul material necesar pentru prepararea discursului de deschidere, nefiind siliți a lua parte la ședință în toate zilele, și putând profita și de întreaga vacanță.

La 1877, însă, din cauza necesităților momentului, guvernul fiind nevoit a face reduceri și la înalta curte de casație, s'a suprimat și un post de procuror de secțiune. Ast-fel, de la venirea noastră în capul acestui parchet am fost siliți a lua parte în toate zilele la ședințele înaltei curți, căci, de și s'a suprimat conclusiile ministerului public în materie civilă când nu sunt în cauză interese de minori sau de interdiși ¹⁾, afacerile privitoare pe aceste persoane incapabile nefiind comunicabile ministeriului public, dupe legea din 29 Octombree 1877, suntem siliți a examina, în toate zilele, toate dosarele curței spre a vedea dacă în recursurile la ordinea zilei se găsesc asemenea interese, interese

---

¹⁾ Suprimare, fie din trecut, ce nu trebuia aplicată și la curtea de casație, pentru cuvântul că procurorul-general este organul legii pe lângă instanța supremă, a căreia menire este de a censura buna sau rea aplicațiune a legii de către instanțele de fond, și ca organ al legii el trebuie să spună cuvântul său în toate cazurile.

ce, de altmintrelea, se presintă mai în tóte
q̃ilele.

Maí mult, în timpul vacanțelor suntem siliți
a lua parte și la primele ședințe ale secțiunei
vacanțelor, procurorul de secțiune avënd și
dênsul dreptul la un congediü.

Cu tóte acestea, în timp aprópe de 20 ani, de
când avem onórea a ocupa acest fotoliü, nu am
lipsit de a îndeplini frumósa sarcină ce ne im-
pune citatul articol, cu mici excepțiuni, când,
din cauze independente de voința nóstră, am
fost siliți 3—4 orí a însărcina pe procurorul de
secțiune a ne suplini ; și nici astăđi nu vom
lipsi de a îndeplini acéstă datorie, cu tóte ne-
ajunsurile de cari am vorbit și cu tótă bóla de
care am suferit în anul acesta și de care mă
resimț încă.

Credem însă că în curënd guvernul se va
grăbi a repara acest inconvenient, căci am avut
onórea a atrage atențiunea d-luî ministru de
justiție în privința acésta, și sperăm că, în se-
siunea viitoare a Corpurilor legiuitoare, se va pre-
sinta un proiect de lege pentru reînființarea
postului de un al duoilea procuror de secțiune.

Domnilor,

Spre a inaugura noul an judecătoresc, ne propunem a vă întreține despre o cestiune de drept foarte serioasă, și care a provocat controverse atât în doctrină, cât și în jurisprudență. Înțelegem a vă vorbi despre necunoștința (ignorantia) dreptului și faptului, și despre eróre.

De la început, însă, simțim necesitatea de a solicita indulgența domniilor-vóstre, din cauză că, cadrul restrins al unui discurs de deschidere, nu ne permite a da cestiunii tótă desvoltarea ce comportă o asemenea materie.

Domnilor,

Libertatea individuală s'a născut o dată cu individul, iar sprijinul ei cel mai sigur și cel mai puternic este legea.

De aci se nasce o relațiune morală între individ și lege, căci legea, înainte de a avea tărie, se face cunoscută prin publicitate; iar individul pórtă în sine obligațiunea de a o cunoște.

Din acéastă relațiune morală resultă că individul nu are dreptul de a invoca necunoscința legéi, spre a o viola ; și cuvântul este că dacă i s'ar permite așa ceva, nu ar mai putea fi vorba de o lege generală, ci de o lege individuală, dupe cum fie-care individ ar lua cunoscință de dênsa.

În adevăr, legea nu este un ce întemplător, o simplă simptomă ce ar putea să nu isbescă simțurile nôstre, în care cas nu ni s'ar putea imputa necunoscința ei ; din contra, suntem ținuți a lua cunoscință de existența ei prin verice mijlóce, așa că fie-care din acțiunile nôstre contra legéi, pe care nu ne-am grăbit a o cunoște, arată din partea nôstră o indolență neertată. De unde adagiul : „Nemo jus ignorare censetur“.

Principiile acestea le găsim în dreptul roman.

Noțiunea exactă de un lucru póte să ne scape, ne învață Savigny ¹⁾, saũ pentru că nu avem nici o idee de acest lucru, saũ pentru că avem o idee falsă despre el. În primul cas există necunoscința (ignorantia), în cel de al duoilea eróre.

---

¹⁾ Traité de droit roumain, t. III.

Necunoscința și erórea, ca apreciațiune juridică, este unul și același lucru ; ast-fel jurisconsultii întrebuintează de ordinar cuvântul eróre, pentru că erórea se presintă mai des în practică.

În drept întêmpinăm duoë feluri de erori : eróre de drept și eróre de fapt.

Erórea de drept se referă la o regulă de drept, la dreptul obiectiv. În Digeste ¹⁾ găsim următoarele exemple despre erórea de drept :

1) Dacă cine-va scie că a murit o rudă a sa, dar nu scie că 'i aparține posesiunea bunurilor, în calitatea sa de rudă mai apropiată, termenul curge în contra sa, pentru că ignoranța lui este o ignoranță de drept.

De asemenea este ignoranță de drept și curge termenul contra aceluia ce scie că este instituit erede prin testament, dar nu cunósce că pretorele acordă posesiunea bunurilor eređilor instituiți.

2) Cel ce nu scie că este rudă cu defunctul se înșelă une-orî în drept și une-orî în fapt. Ast-fel, dacă scie că este liber și cunósce pe părinții

---

¹⁾ L. 1, § 1, 2, 3 și 4 de jur. et. facti ignor. (XXII. 6).

săi, se înșelă în drept dacă nu scie că este rudă cu defunctul.

3) De asemenea, dacă cine-va scie că un altul este chemat la posesiunea bunurilor și mai scie că acela a lăsat să trecă termenul fixat fără să cêră acêstă posesiune, dar nu scie că, în virtutea edictului asupra succesiunilor, aparține lui dreptul de a cere acêstă posesiune, timpul curge în contra sa, căci acêstă eróre este de drept.

4) Tot așa trebuie să șicem și despre acela care, fiind instituit unic erede, crede că nu pôte să cêră posesiunea bunurilor de cât dupe deschiderea testamentului.

Erórea de fapt se referă la condițiunile cerute în fapt pentru aplicațiunea unei reguli de drept.

Legea 2, ibidem, ne arată care este rațiunea diferenței ce există între necunoscînța dreptului și aceea a faptului. Acêstă lege sună ast-fel: »In omni parte error in jure non eodem loco, quo facti ignorantia, haberi debit; cum jus finitum et possit esse, et debeat: facti interpretatio prelumque etiam prudentissimos fallat«. Cu alte cuvinte, necunoscînța dreptului nu este

tot una cu necunoștința faptului, pentru cuvântul că legea este certă, precisă, ea se impune; pe când interpretarea faptului poate induce în eroré pe ómenii cei mai înțelepți.

Legea 9, ibidem, ne învață că, în regulă generală, necunoștința faptului nu vatemă, iar necunoștința dreptului vatemă pe toți. Acéstă lege se exprimă ast-fel: »Regula est, juris quidem ignorantiam cuique nocere, facti vero ignorantiam non nocere«.

Impérații Valentinian, Theodosie și Arcadius defind ritos necunoștința constituțiunilor împératești. Iată, în adevér, ce citim în legea 12 c., cartea I, tit. XVIII de juris et facti ignorantia: »Constitutiones principum nec ignorare quemquam nec disimulare permitimus«.

Ast-fel, dacá a plătit cine-va ceea ce nu datora, numai din causă că nu cunoscea legea, nu póte cere să i se înapoeze suma plătită, lucru ce de altmintrelea s'ar fi putut face, dacá din necunoștința faptului a plătit ceea ce nu datora¹⁾.

---

¹⁾ Cum quis jus ignorans, indebitam pecuniam solverit, cessat repetitio; per ignorantiam enim facti repetitionem tantum indebiti soluti competere, tibi notum est. l. 10 c. ibidem.

Necunoscința faptului, când provine din neglijență, nu este fără prihană. În privința acésta nu se cere nici o prea mare băgare de sémă, dar nu se permite nici o neglijență grosieră¹⁾.

Neglijență grosieră este când cine-va nu cunoște ceea ce în deobște este cunoscut²⁾.

Este de asemenea neglijență grosieră când cine-va se înșelă asupra propriilor sale acte sau asupra propriei sale capacități de drept³⁾.

Trebue însă să observăm că aci este vorba mai mult de o presumpțiune, de óre-ce o asemenea eróre une ori este admisibilă fie din cauza pozițiunei particulare a persónei⁴⁾, fie din cauza circumstanțelor speciale ale afacerii⁵⁾.

Judecătorului incumbă sarcina de a decide când eróre este fără prihană, în care cas se numesce justus sau probabilis error, justa ignorantia⁶⁾.

Cu tóte că nu trebue să uităm observația lui Neratius, că aprecierea faptului póte să inducă

¹⁾ l. 6. de j. et f. ing. (XXII. 6).

²⁾ l. 3, § 1, l. 9, § 2, ibid.

³⁾ l. 3 pr. ibid. l. 7. ad. sc. Vellejany (XVI. 1). l. 5, § 1. pro suo (XLI. 10)

⁴⁾ l. 2, § 7, de j. fisci (XLIX. 14).

⁵⁾ l. 1, § 2 de j. et facti ignor. (XXII. 6)

⁶⁾ l. 11, § 10, de interr. (XI, 1).

în eróre pe ómenii cei mai înțelepți, totuși în privința acțiunilor nóstre presumpția este că procedăm în cunoștința de cauză, putând însă proba contrariul, precum ar fi cazul când am plătit ceea ce nu datoram; în cazul acesta, dacă cel ce a primit plata mărturisesce că a primit'o, dar susține că îi datoram această plată, ne incumbă sarcina de a proba că nu datoram ¹⁾.

Am vădut că necunoștința legii nu este permisă; de aci însă nu resultă că urméză să atribuim dol celui ce lucréză în necunoștința legii, ast-fel este cazul când cine-va posedă în virtutea unui testament nul, dar pe care el îl crede valabil ²⁾.

De asemenea nu putem conchide, din faptele celui ce lucréză în necunoștința legii, că a renunțat la un drept pe care nu îl cunoșcea ³⁾.

În asemenea împrejurări nu este vorba de scuză, ci de interpretarea intențiunei celui ce a lucrat în necunoștința dreptului său, în care cas se aplică maxima: „Non videtur, qui errant, consentire ⁴⁾“.

¹⁾ l. 25, pr. de prob. (XX. 3).

²⁾ l. 25, § 6, de her. pet (V. 3). l. 36 § 1. l. 37 de usurp. (XLI. 3).

³⁾ l. 79, de leg. (XXXI).

⁴⁾ l. 116, § 2, de, r. j. (L. 17).

De asemenea cel ce a primit a se judeca de un judecător necompetent, necunoscând incompetența lui, nu este presupus că a voit să 'i proroge competența ¹⁾.

* * *

Să ne oprim, d-lor, un moment asupra următoarelor fragmente, cari au provocat controverse serioase între jurisconșulți.

Duoë din aceste fragmente sunt ale lui Papinian, și anume :

»Juris ignorantia non prodest acquirere volentibus, suum vero petentibus non nocet ²⁾.

»Error facti ne maribus quidem in damnis vel compediis obest : juris autem error nec foeminis in compendiis prodest ; ceterum omnibus juris error in damnis amittendae rei suae non nocet ³⁾«.

Cel de al treilea fragment il găsim în cod ⁴⁾, și sună ast-fel :

»Quamquis in lucro nec feminis jus ignorantibus subveniri solet . . . «.

---

¹⁾ l. 15, de jurisd. (II. 4). l. 2, pr. de judic. (V. 4).

²⁾ l. 7, de j. et f. ignor. (XXII. 6).

³⁾ l. 8, ibidem.

⁴⁾ l. 11, c. de j. et f. ignor. (I. 18).

Din aceste 3 fragmente rezultă că numai în cas de pagubă ignoranța legii este scuzabilă.

Dar pentru ce ore numai în cas de pagubă ignoranța legii este scuzabilă? Și mai întâiu în care cas este vorba tocmai de câștig? ore cel ce a plătit ceea ce nu datora, necunoscând legea, și din care cauză nu poate cere restituirea sumei plătite ¹⁾, se luptă pentru câștig, sau pentru a scăpa de paguba ce a suferit?

Diferite soluțiuni s'aun dat de jurisconșulți acestor întrebări.

Dupe Cujacius, cel ce cere să i se restituie ceea ce a eșit din patrimoniul său, se luptă pentru câștig.

Dupe Donellius, invocă necunoscința legii cu folos cel ce este amenințat de o pagubă (*damnum rei amittendae*), dar nu și spre a repara o pagubă suferită deja (*damnum rei amissae*).

Dacă soluțiunile acestea ar fi fost exacte, Papinian ar fi trebuit să respingă și pe cei ce cer ceea ce le aparține (*suum petentibus*), ca unii ce se luptă pentru câștig; dar am văduț că legea 7 nu 'i respinge de la o asemenea cerere.

---

¹⁾ l. 10 c. *ibidem*.

Acestor soluțiuni mai putem opune și faptul că jurisconșulții consideraū ca pagubă și împiedicarea de câștig (lucrum cessans) ca și adevărata pagubă (damnum emergens) ¹⁾.

Dupe Mühlebruch, care a dovedit neajunsul acestor interpretări, atunci nu mai există o pagubă, în sensul cel mai restrîns al cuvîntului, când acțiunea nu are altă cauză de cât numai ignoranța legei, care este însăși genașa a acesteia acțiuni.

Interpretațiunea acésta este fórte veche, ea se datoresce unor dispozițiuni din Basilice, unde găsim exemplul următor :

Ai promis un rob de o valóre de 20 monete, care, din întemplare, a murit înainte de scadența predării ; dacă ai plătit valórea de 20 monete, cređend că obligațiunea ce ai luat nu s'a stins prin mórtea robului promis, ai dreptul, invocând ignoranța legei, să ceri să ți se restituie suma plătită, căci te lupți pentru paguba celor 20 monede ²⁾.

Aceeași soluție dá și Marcianus în cazul ur-

---

¹⁾ I. 33. pr. ad. L. Aquil. (IX. 2.) l. 2. § 11. ne quid (XLIII. 8).

²⁾ B. 7. (II. 4).

mător : s'a legat cui-va o parte dintr'o casă care a ars înainte de a expira termenul predărei legatului. Eredele, dupe lege, nu este dator să o repare. Dacă însă a reparat-o, are dreptul să deșie suma plătită pentru acele reparațiuni ; iar dacă nu a reținut'o, are dreptul și în urmă să cêră restituirea acelei plăți, prin acțiunea indebiti, de óre-ce a plătit mai mult de ce datora ¹⁾.

Cadrul discursului nostru nu ne permite se expunem aci tóte controversele ivite între jurisconsultii moderni asupra înțelesului *ce trebuie dat fragmentelor în cestiune*. Tot ce putem spune este că cei ce nu admit soluțiunea lui Marcianus și explicația ce găsim în Basilice, sunt siliți, spre a eși din nedomirirea în care se găsesc, să supprime sau să adauge ceva la texte.

Ast-fel, ca să nu vorbim de cât de Savigny ²⁾, dênsul trage un argument din faptul că în codul Justinian nu s'a reprodus în întregul ei legea 3 a lui Constantin de Sponsal. (III. 5) din

---

¹⁾ l. 40 § 1 de cond. indeb. (XII. 6).

²⁾ Savigny, op. cit.

codul Theodosian, lege ce se ocupă numai de donațiuni, și s'a reprodus numai partea întâia, care ține că ignoranța legii nu profită femeilor când este vorba de câștig ¹⁾, și pretinde că și fragmentul lui Papinian se ocupă numai de femei, cărora însă le refuză dreptul de a beneficia de ignoranța legii când este vorba de donațiuni, căci, ține Savigny, dupe fragmentul suprimat reese în mod clar că cuvântul „lucrum“ se referă, în cazul acesta, și în mod special, la donațiuni.

Este adevărat că cu chipul acesta se înlătură controversa dintre Papinian și Paul, care nu distinge între câștig și pagubă ; dar nu se înlătură controversa din Pandecte și nici nu se spune din care cauză redactorii Pandectelor și al codului aș preschimbă textele.

În asemenea circumstanțe, noi ne permitem a preferi interpretația ce găsim în textele din Basilice, cari nu aș nevoieă nici de a suprima, nici de a adăuga ceva la textele de cari ne ocupăm.

---

¹⁾ Quamvis in lucro nec feminis jus ignorantibus subveniri solet. (I. 11 c. de j. et f. (I. 18). B. II. IV. 11.

Am vădut că principiul este că ignoranța legii nu este permisă » *nemo jus ignorare censetur* « ; rigórea acestui principiu, consecință inevitabilă a puterii ce legea a dobândit prin publicitate, suferă un temperament óre-care față cu unele persoane incapabile de a înțelege legea.

În categoria acestor persoane se află :

1) Locuitorul de la țără, care nici prin sine însuși n'are idee despre înțelesul legii (*Rusticitas*), și nici nu are la îndemână pe veri-un om cunoscător de legi spre a'l consulta ¹⁾.

2) Minorii ²⁾ în toate casurile, fie că este vorba de câștig, fie de pagubă.

De exemplu, cazul când minorele a împrumutat bani unui *filius familias* ;

Casul când primesce o cauțiune judiciară nevalabilă ;

Casul când lasă să trecă termenul de un an a *bonorum possessio* ;

Casul când titlul de posesiune a unui minor,

¹⁾ l. 9, § 3, de j. et f. ign. (XXII. 6).

²⁾ l. 9, *ibidem*, l. 8 c. de in. int. rest min. (II. 22).

de și este pătat de nulitate, nu împedică usucapiunea.

Este de totă evidența că favórea acésta se aplică numai la transacțiunile civile. În privința delictelor, minorele nu póte invoca ca scuză ignoranța legei penale ¹⁾.

3) Femeile :

În privința femeilor observăm că altă dată ele se bucură, în ceea ce privesce erórea de drept, de aceeași favóre de care se bucură și minorii ²⁾, cu diferența că în materie de donațiuni nici dupe legislațiunile anterióre nu puteau invoca erórea de drept.

Impératul Leon s'a arătat mai sever către femei și nu le-a permis a se bucura de acésta favóre de cât numai în casurile speciale prevădute de legile anterióre. Iată, în adevěr, ce citim în legea 13 c., cartea I, titlul XVIII de juris et facti ignorantia : »Ne passim liceat mulieribus omnes suo contractus retractare in iis quae praetermiserint, vel ignoraverint statuimus, si per ignorantiam juris damnum aliquod circa

---

¹⁾ Savigny, op. cit.

²⁾ l. 3. c. Th. de int. rest. (II. 16).

jus vel substantiam suam patiantur; in iis tantum casibus, in quibus praeteritarum legum auctoritas eis suffragatur, subvenire«.

Din cauza acésta s'aú preschimbato vechile locuțiuni; s'a suprimat numele femeilor din legea 3 c. de in int. (II 22) și s'aú adăugat cuvintele »in quibusdam casibus« în legea 9 d. j. et f. ign. (XXII. 6).

Casurile excepționale în cari femeile pot invoca erórea de drept sunt urmátóarele:

a) Acceptarea unui rob ca cauțiune judiciară ¹⁾;

b) Neproducerea actelor justificative dupe introducerea acțiunei ²⁾;

c) Omiterea din partea femeii însărcinate de a indeplini, dupe desfacerea căsătoriei, formalitățile cerute în vederea viitórei nasceri ³⁾;

d) Plata unei datorii străine din causă că femeea nu cunoscea »senatus-consultum Vellejani«, în virtutea căruia putea să fie apărată de acésta plată ⁴⁾.

---

¹⁾ l. 8, § 2, qui satisdare (II. 8).

²⁾ l. 1, § 2—5 de edendo (II. 13).

³⁾ l. 2, § 1 de insp. (XXV. 4).

⁴⁾ l. 9, c. ad. sc. Vellej. (IV. 29).

În afară de aceste cazuri, femeile nu pot invoca erórea de drept nici în privința termenului cerut pentru a posedea ¹⁾.

4) Soldații, de și nu se bucurau de favórea de care se bucurau minorii, totuși împérații le-au acordat mai multe privilegii.

În adevăr, împératul Justinian, adresându-se Senatului, a repetat dupe împératul Gordianus că îndeletnicirea soldatului este arma, iar nu cunoscința legilor. „Arma etenim magis quam jura scire milites, sacratissimus legislator existimavit“ ²⁾.

Privilegiurile acestea prevéd următoarele cazuri :

a) Când soldatul a lăsat să trecă termenul de a primi moștenirea (aditio hereditatis) ³⁾.

Dar este neîndoelnic că acesta se referă la vechiul mijloc de a primi (cretio), sau când testatoarele pune condițiune că „aditio“ va avea loc într'un termen hotărît ⁴⁾;

b) Când un soldat din eróre primea o moș-

---

¹⁾ l. 3. c. de j. et f. (I. 18) l. 6. C qui adm. (VI. 9).

²⁾ l. 22, c. de j. delib. (VI. 30).

³⁾ l. 9, § 1, de j. et f. (XXII. 6).

⁴⁾ Savigny ib. p. 409.

tenire al căreia pasiv covârșea activul, avea dreptul la restituțiune. Justinian însă, introducând beneficiul de inventariu, a făcut inutilă această restituție, căci a stabilit regula că veri-ce-moștenitor, care va face inventariu, nu va fi obligat la plata datoriilor peste activul succesiunii ¹⁾).

II

Dupe ce am studiat cestiunea din punctul de vedere al dreptului roman, și am văzut cari sunt efectele erorii de drept și de fapt, să pășim mai departe și să examinăm aceste efecte și din punctul de vedere al legislațiunilor moderne.

De la început, însă, cată să constatăm că diferitele opinii ce existau în dreptul roman au pătuns și în legislațiunile ce au urmat.

Ast-fel, codul Prusian în § 12 admite regula riguroasă a dreptului roman, dupe care, cum am văzut, erorea de drept nu este scuzabilă.

Codul Austriac în § 2 consacră același principiu. Iată ce citim în acest paragraf: »Nul ne peut pretexter cause d'ignorance de la loi« ²⁾.

¹⁾ l. 22, § 15, c. de j. delib. (VI. 30).

²⁾ Ant. de Saint-Joseph concordance entre les codes civils étrangers et le code Napoléon.

Regula din acest paragraf suferă o excepțiune când este vorba de acțiunea indebiti. Cel ce a plătit ceea ce nu datora poate să repete; excepțiunea acésta o găsim în § 1.431, care sună ast-fel: »Celui qui, par erreur, même de droit, a remis une chose non due, peut la répéter; et s'il s'agit d'une action il peut exiger une somme en compensation du profit qui a été procuré« (art. 1.235 cod. Nap., 1.092 cod. Român).

Codul Bavarez, prin art. 7, admite un órecare temperament la rigórea regulei romane; iată cum se exprimă acest articol: »L'ignorance de la loi ne peut profiter que dans des cas spécifiés, ou quand il y a eu impossibilité de la connaitre«.

Codul Italian admite erórea de drept, când însuși legea a fost cauza unică a contractului; articolul 1.109 din acest cod sună ast-fel: »L'errore di diritto produce la nullità del contratto solo quando ne è la causa unica o principale«.

Codul civil, însă, al republicei Chili, prin articolul 1.452 și codul civil Mexican, prin art. 1.296, prevéd formal, dupe cum ne arată

distinsul profesor ¹⁾ de la facultatea juridică din Iași, că erorea asupra unui punct de drept nu viciază consimțământul.

Codul federal din 1 Ianuarie 1883, despre obligațiuni ²⁾, se ocupă de cestiunea noastră în articolele 18—24, 28, 33, 72 și 492.

Articolele 18, 19 și 20 prevăd erorile esențiale; în aceste articole se țice :

„Art. 18. Le contrat n'oblige pas la partie qui, au moment de le conclure, se trouvait dans une erreur essentielle.

„Art. 19. L'erreur est essentielle, spécialement dans les cas suivants :

1) Lorsque l'une des parties entendait faire un contrat autre que celui auquel elle a déclaré consentir ;

2) Lorsque la partie qui allégué l'erreur avait en vue une autre chose que l'autre partie ;

3) Lorsque les qualités de la chose sur lesquelles a porté l'erreur sont d'une importance telle que la chose, selon qu'elle les possède ou

---

¹⁾ Dimitrie Alexandrescu, „Explicațiunea teoretică și practică a dreptului civil român în comparație cu legile vechi și principalele legislațiuni străine“, tom. V, p. 54.

²⁾ Una din cele mai bune opere legislative.

non, appartient dans le commerce à une catégorie de marchandises toute différente ;

4) Lorsque l'obligation contractée par l'une des parties est notablement plus étendue ou que l'obligation contractée envers elle est notablement moins étendue qu'elle ne le voulait en réalité.

» Art. 20. L'erreur sur la personne avec laquelle on contracte n'est essentielle que si l'on s'est engagé principalement en considération de cette personne«.

Articolele 21 și 22 prevăd erorile cari nu sunt esențiale. In aceste articole citim următoarele :

» Art. 21. L'erreur qui n'est pas essentielle n'infirmes pas le contrat. Il en est ainsi, notamment, lorsqu'elle porte sur les motifs du contrat, sur la valeur de l'objet de la convention ou sur la solvabilité de l'autre partie.

» Art. 22. De simples fautes de calcul n'infirmes pas le contrat ; mais elles doivent être corrigées«.

Articolul 28 prevede o sancțiune în privința termenului în intervalul căruia contractul pôte

fi denunțat pentru eróre. Acest articol sună ast-fel :

»Le contrat entaché d'erreur ou de dol, ou conclu sous l'empire d'une crainte fondée, est tenu pour ratifié lorsque la partie qu'il n'oblige point a laissé écouler une année sans notifier à l'autre sa résolution de ne pas maintenir le contrat, ou sans répéter ce qu'elle lui aurait déjà payé ; le délai d'un an court à partir de la découverte de l'erreur ou du dol et à partir du moment où la crainte s'est dissipée«.

Art. 33 se ocupă de capacitatea cerută pentru a contracta.

Art. 72 se ocupă de condițiunea indebiti :

»Celui qui a payé volontairement«, ȃice acest articol, »ce qu'il ne devait pas, ne peut le répéter qu'à charge de prouver qu'il a payé parce que par erreur il se croyait débiteur.

On ne peut répéter ce qu'on a payé pour acquitter une dette prescrite ou pour accomplir un devoir moral«.

In fine, art. 492 se ocupă de fidejusiune.

Noul cod german din 18 August 1896, tradus în limba francesă de O. de Meulenaere,

și care se va pune în aplicație la 1900, în privința erorii admite prin articolul 119 același principiu consacrat de codul Napoleon prin art. 1.110, și de codul nostru civil prin art. 954; iată, în adevăr, ce citim în acest art. 119: »Celui qui en faisant une déclaration de volonté était dans l'erreur (art. 1.110 cod. Nap.) sur son contenu ou qui ne voulait nullement faire une déclaration ayant ce contenu peut arguer la déclaration de nulité lorsqu'il y a lieu d'admettre qu'il ne l'aurait pas faite ayant connaissance de l'état des choses et avec une appréciation raisonnable de la situation.

»Est également réputée erreur sur le contenu de la déclaration celle qui porte sur de qualités de la personne ou de la chose considérées comme essentielles d'après l'usage«.

În desvoltările ce vom face, vorbind de codul Napoleon și de codul nostru civil, vom da câte-va exemple despre aplicațiunea ce noul cod German face principiului pus în acest articol 119.

Codul Napoleon nu a menținut privilegiile personale din dreptul roman; prin urmare, mi-

norii, femeile măritate, militarii și absenții, sunt supuși regulei comune ca veri-ce cetățen ¹⁾.

De asemenea codul Napoleon în genere nu face deosebire între erórea de drept și erórea de fapt; acesta rezultă din dispozițiile articolelor 201, 549, 1.109, 1.110, 1.376, 1.377 și 2.265.

Sunt însă casuri în cari nu se póte invoca erórea de drept. Ast-fel este : 1) casul articolului 1.356, care decide că mărturisirea judiciară nu se póte revoca de cât numai dacă s'a făcut din eróre de fapt.

2) Casul articolului 2.052 care definește a se ataca o transacțiune pentru eróre de drept.

Transacțiunile pot, ca veri-ce convențiune, să fie atacate în nulitate nu numai pentru violență și dol, dar și pentru eróre de fapt. Astfel transacțiunile pot fi atacate pentru eróre asupra obiectului său naturei contestațiunii, sau asupra persónei cu care s'a contractat.

Articolul 779 din noul cod German se exprimă în privința acesta în modul următor :

»Le contrat par le quel on met fin, par voie de concessions réciproques, à un litige ou à

¹⁾ Aubry et Rau, t. I, § 28.

l'incertitude des parties sur un lien de droit, est inefficace lorsque l'état des choses supposé établi d'après la teneur du contrat ne répond pas à la réalité, et que le litige ou l'incertitude ne seraient pas nés si les parties avaient connu l'état de l'affaire.

„Est assimilée à l'incertitude du lien de droit l'incertitude du résultat d'une action“.

Cu deosebire, însă, de cele-alte convențiuni, transacțiunile nu pot fi atacate pentru eróre de drept.

Intru cât privesce acțiunea în repetițiune a unei sume nedatorite, se póte invoca atât erórea de fapt, cât și erórea de drept (art. 1.235 și 1.376); se exceptă casul când există obligațiune naturală, căci art. 1.235 ȃice: „La répétition n'est pas admise à l'égard des obligations naturelles qui ont été volontairement acquittées“¹⁾.

Se póte repeta și ceea ce s'a plătit în nesciinȃă că datoria era prescrisă²⁾.

In legiuirile nóstre vechi erórea nu se considera ca una din cauzele cari viȃieză consimȃi-

---

¹⁾ Aubry et Rau, t. IV, pag. 8 și 729.

²⁾ Troplong, prescript. 33.

mântul. În adevăr, codul Caragea, în art. 5, partea III, cap. I, ține că : »tocmelile cele viclene și silite n'au țarie«, iar art. 12 adaugă că : »se strică tocmelile când de silă sau cu vicleșug se vor tocmi«.

Codul Calimach în § 1.160 ține : »Tótă tocméla cere neapărat învoire de bună voe, slobodă de frică și silă, cu deadinsul și lămurită, fără înșelăciune și fără viclenie«.

De asemenea § 1.033 ține : »Póte cine-va să se lepede de moștenirea care a primit' o din vederată silă și frică ; căci cele făcute din vederată silă și frică nu au nici o țarie«. Iar § 1.095 adaugă : »se strică împărțéla ce s'au făcut între vêrstnici fără judecată, de se va dovedi că au urmat înșelăciune sau vicleșug, sau nebăgare în sémă, ori frică și silă, căci atuncea nu are nici o putere împărțéla«. Și, în fine, în § 1.163 (871 austriac) se ține că : »Dacă o parte au înșelat pe cea-altă cu arătări neadevêrate, și dacă acéstă înșelăciune privesce către lucrul principal, sau către o însușire înființată a lui, la care mai vêrtos era țintit și cunoscut scopul părței înșelate, atuncea nu rămâne îndatorită de a se ținea de tocméla«.

Din textele acestea rezultă că erórea asupra lucrului principal (substanța obiectului convențiunei) nu dă loc la anularea contractului de cât numai dacă o parte a înșelat pe cea-altă cu arătări neadevărate.

Dar de aci nu rezultă că nici o eróre nu póte atrage nulitatea convențiunei, dupe cum raționéză fórte bine Grig. Pěucescu în tractatul său asupra obligațiunilor, vol. I.

Este evident că dacă se înșelă părțile contractante asupra identității obiectului pe care 'l-au avut în vedere când au încheiat convențiunea, consimțimânt nu există, și deci nici de convențiune nu póte fi vorba.

În codul Andronache Donici se đice : „ceea ce se va da prin amăgire și nesciintă se întórece înapoi“ ¹⁾.

Codul nostru civil, în vigóre astăđi, nu face nici o deosebire între erórea de drept și erórea de fapt; și cu drept cuvânt, căci numai nefăcându-se acéstă deosebire, pot avea un efect salutariu legile cari proteg pe cei căduți în eróre și pe cei de bună credință, precum sunt

---

¹⁾ D. Alexandrescu, op. cit., pag. 46, notă.

casurile prevădute de articolele 183, 485, 953, 954, 992, 993 și 1.895 din codul civil.

Am șis că codul nostru civil nu face deosebire între erórea de drept și erórea de fapt ¹⁾, ácéta resultă clar din dispozițiile articolului 953, care sună ast-fel: »Consimțiméntul nu este valabil când este dat prin eróre«. Iar articolul 954 decide că numai în duoé casuri erórea póte fi invocată cu succes, și anume: 1) când erórea cade asupra substanței obiectului convențiunei; 2) când cade asupra persónei a căreea considerațiune este causa determinantă a convențiunei.

Ei bine, cu toți termenii limitativi ai acestui articol 954, pe care îl vom discuta mai în urmă, este de tótă evidența că erórea póte să fie o causă de nulitate a contractului și în alte casuri, în de afară de cele duoé prevădute de articolul în cestiune, dupe cum ne vom convinge imediat.

Erórea are, dupe împrejurări, o înriurire mai mult saú mai puțin vătémátóre asupra consimțiméntului celui ce a cădút victima unei erorí.

---

¹⁾ Evident că numai întru cât privesce legile de interes privat. In privința legilor de poliție și de siguranță (art. 2 cod. civil și 3 cod. penal) veji discursul nostru pe 1889—1890.

Ast-fel sunt casuri în cari erórea exclude cu desevirşire consimţimentul; în asemenea casuri contract nu există, căci 'i lipsesce unul din elementele esenţiale.

În alte casuri erórea, de şi nu exclude consimţimentul, totuşi îl viţiază în aşa mod în cât devine o cauză de nulitate a contractului.

În fine, în alte casuri, erórea nu are nici o înriurire asupra validităţii contractului.

Să examinăm tus-trele aceste casuri.

A. Erórea face contractul inexistent în casurile următoare :

1) Când cade asupra naturei convenţiunei. De exemplu, înţeleg să 'ţi vind un obiect óre-care, şi tu înţelegi că 'ţi-l dăruesc, — în asemenea cas consimţiment nu există, şi deci nici convenţiune ;

2) Când cade asupra obiectului convenţiunei. Îţi propun să 'ţi vind casa mea din Sinaia, şi tu înţelegi că 'ţi vind casa mea din Bucureşti, — şi aci erórea exclude consimţimentul ;

3) Când cade asupra însăşi existenţei cauzei obligaţiunei. Acesta este cazul articolului 966, dupe care obligaţiunea fără cauză saŭ fondată

pe o cauză falsă sau nelicită nu p^ote avea nici un efect.

B. Er^orea nu exclude consim^otim^ontul, dar este o cauză de nulitate a contractului.

Contractul nu este inexistent, ci numai nul sau anulabil c^ond er^orea este substan^oțială.

Articolul 954 ne arată, dupe cum am v^odit deja, c^o în duo^e casuri er^orea este substan^oțială :

a) C^ond cade asupra substan^oței obiectului conven^oțiunei ;

b) C^ond cade asupra pers^onei, c^ond considera^oțiunea pers^onei este cauza principală pentru care s'a făcut conven^oțiunea.

Casul ^ont^oi^o : er^ore asupra substan^oței.

Nu este locul aci să expunem diferitele p^orer^oi ce s'a^o emis asupra în^otelesului cuv^ontului »substan^oță«¹⁾ ; ne m^orginim a ar^ota c^o noi credem c^o prin cuv^ontul acesta legea în^otelege calitatea principală și esen^oțială pe care a^o avut' o în vedere p^or^oțile c^ond a^o contractat.

Același lucru în^otelege și legiuitorul codului Calimach c^ond, prin § 1.163, reproduc mai sus,

¹⁾ Ve^oi aceste opinii în Laurent, XV, No. 489. Aubry et Rau, IV, p. 296, No. 2. Demolombe, XXIV, 91—100—102. Marcad^o asupra art. 1.110, No. 2. P^oucescu op. citat.

rostesce cuvintele acestea : „lucru principal, sau însușimea înființată a lui, la care mai vèrtos era țintit și cunoscut scopul părții înșelate“. Reproducțiune din § 871, codul Austriac, care se rostesce ast-fel : „quant à l'erreur, elle ne vicie le contrat que ou lorsqu'elle tombe sur la substance de la chose ou une qualité essentielle sur la quelle l'intention a été principalement dirigée“.

Substanța dar pòte să se refere, dupe intențiunea părților, sau la materia de care este făcut obiectul convențiunei, sau la forma sa, sau la origina sa, etc.

Înțelesul ce am dat cuvântului substanță este acela dat de Pothier¹⁾ și de Domat, adevărații autori ai codului civil, dupe cum îi numesce Laurent ²⁾.

Pothier, în opera citată, ne dă următorul exemplu despre înțelesul cuvântului substanță ; el se exprimă ast-fel :

„Erórea anuléză convențiunea nu numai când cade asupra obiectului însuși, ci și când cade asupra calității obiectului, pe care con-

¹⁾ Des obligations, No. 48.

²⁾ t. XV, No. 488.

tractanții au avut o mai cu seamă în vedere, și care face substanța acestui obiect (art. 1.110 cod. civil)«. Ast-fel, dacă voind a cumpăra o pereche de sfeșnice de argint, cumpăr de la tine o pereche de sfeșnice, ce 'mi presinți spre vinzare, ce le iaș drept sfeșnice de argint, de și nu sunt de cât de aramă poleită cu argint, și de și nu ai avut nici o intenție să mă înșeli, găsindu-te și tu în aceeași eróre ca și mine, convenția va fi nulă, căci erórea în care m'am aflat a distrus consimțimentul meu. Si oes pro auro veneat, non valet.¹⁾

Cestiunea de a se sci dacă o calitate este sau nu esențială este fórte importantă, dar, ca cestiune de fapt, este lăsată la suverana apreciere a judecătorului fondului.

Casul al duoilea : eróre asupra persónei.

În regulă generală erórea asupra persónei cu care contractăm nu atrage nulitatea convențiunei când convențiunea se face în vederea unui rezultat, iar nu în vederea unei persóne.

Ast-fel este cazul când, de exemplu, comentorii dreptului nostru civil²⁾ au vîndut co-

¹⁾ l. 14 de cont. Empt. (XVIII. 1).

²⁾ Baudry Lacantinerie II, p. 557.

mentariile lor lui Pavel, crezând că le vind lui Petru; erórea acésta nu póte profita vindéto-
rilor spre a anula vindárea.

Acéstă regulă suferă o excepțiune în con-
tractele cari sunt făcute mai cu sémă în con-
siderațiunea persónei, intuitu personae.

Erórea asupra persónei în asemenea cas
devine substanțială, căci persóna este cauza
determinantă a convențiunei.

Acéstă regulă se aplică la tóte contractele
cari crează raporturi personale între părțile
contractante, și mai cu sémă în contractul de
căsătorie; ast-fel codul civil, în articolele 162
și 163, prevede o dispozițiune expresă prin
care se recunósce erórea asupra persónei ca o
causă de nulitate a căsătoriei. § 2 din artico-
lul 162 se rostescé în modul următor: „Dacă
a urmat eróre asupra persónei fisece, căsătoria
se póte ataca numai de către acela din soți
care a fost amăgit“.

Noul cod german, în art. 1.333, se rostescé
în modul următor: „l'annulation du mariage
peut être demandée par l'époux qui, lors de la
conclusion, a fait erreur sur la personne de

l'autre époux, ou sur des qualités personnelles de l'autre époux de telle nature qu'il n'aurait contracté mariage s'il avait connu l'état des choses et apprécié raisonnablement le mariage qu'il contractait».

Domnul Alexandrescu, în comentariul său, citat deja, ne dă mai multe exemple de eróre asupra persónei.

Casul al treilea : erórea nu are nici o înriurire asupra contractului.

În afară de casurile despre cari am vorbit, în tóte cele-alte erórea nu este o cauză de nulitatea contractului. Ast-fel este :

1) Erórea relativă la calitățile obiectului convențiunei, cari nu sunt substanțiale ;

2) Erórea asupra valoréi lucrului, obiectul convențiunei ;

3) Erórea asupra persónei cu care s'a contractat, când considerația acestei persóne nu era cauza determinantă a convențiunei.

Codul civil numéra între quasi-contracte și plata nedatorită.

Articolul 993 decide că acela care din eróre, creșendu-se debitor, a plătit o datorie, are

dreptul să repete condicione indebiti, în contra creditorului plata efectuată. Și cuvântul acestei repetițiuni îl găsim în articolul 1.092, alin I, care ține că ori-ce plată presupune o datorie; ceea ce s'a plătit fără să fie debit este supus repetițiunei.

Acțiunea acésta a fost introdusă în considerațiunea buneî credințe și a echităței; iată, în adevăr, ce citim în legea 66 de conditio indebiti (XII. 6). »Haec conditio ex bono et aequo introducta, quod alterius apud alterum sine causa deprehenditur, revocare consuevit«.

Duoë condițiuni se cer pentru a se putea exercita acțiunea în repetițiune a plăței nedatorite :

1) Plata trebuie să fi fost făcută fără să fie datorită.

Cel ce a plătit ceea ce nu datora, știind că nu datora acésta plată, nu are dreptul a exercita condicțiunea indebiti. În adevăr, legea I, § I, citată mai sus, să exprimă ast-fel: »Et quidem si quis indebitum ignorans solvit, per hanc actionem condicere potest. Sed si sciens se non debere solvit, cessat repetitio«. Art. 814

din noul cod german ȃice ȃn privinȃa acȃsta :
Ce qui a ȃtȃ prestȃ indȃment dans le but de
remplir une obligation ne peut ȃtre rȃpȃtȃ si
l'auteur de la prestation a su qu'il n'ȃtait pas
obligȃ de la faire, ou si la prestation rȃpondait
ȃ un devoir moral ou ȃ une consideration de
convenance; tot acȃstȃ teorie este admisȃ de
articolul 72 din codul federal, reprodus mai sus.

Cel ce a plȃtit ceea ce nu datora, sciind cȃ
nu datora, este presupus cȃ o voit sȃ facȃ o
donaȃiune. „Cujus per errorem dati repetitio
est, ejus consulto dati donatio est“, hotȃrasce
legea 53 de diver. reg. juris antiqui (L. 17).

2) Plata trebuie sȃ fi fost fȃcutȃ din erȃre.

Este evident cȃ, pentru a se pune ȃn miș-
care acȃiunea prevȃdȃtȃ de articolul 993, se
cere tot-d'a-una o erȃre din partea celui ce
a plȃtit ceea ce nu datora. Șȃ acȃstȃ erȃre pȃte
sȃ fie sȃu de fapt sȃu de drept, de ȃre-ce legea
nu face nici o deosebire ȃntre aceste duoȃ fe-
luri de erȃri.

Am ȃiș și am repetat de mai multe ȃri cȃ
codul civil nu face nici o deosebire ȃntre erȃ-
rea de drept și erȃrea de fapt ; totuși trebuie sȃ

nu perdem din vedere că codul prevede un cas în care erórea de drept nu este scuzabilă. Casul acesta se coprinde în articolul 1.206, care tratéză despre mărturisirea judiciară.

Iată, în adevăr, ce citim în articolul 1.206, alin. II: »Mărturisirea judiciară face deplină dovadă în contra celui care a mărturisit; nu se póte despărți în contra'í, și nu póte fi revocată de el, afară numai de va proba că a făcut'o din eróre de fapt«.

Terminând, domnilor, avem onorul a vă presinta o tabelă de activitatea curței pe anul judecătoresc expirat. (Urméză tabela).

D. prim-președinte, C. E. Schina, a răspuns la discursul d-luí procuror-general :

Domnule Procuror-general,

În vieța unui om care, ca d-vóstră, 'și-a consacrat'o întrégă unei munci intelectuale neîncetate, vine un moment, înainte chiar de adevărata bătrânețe, când dreptatea cere de a i se ușura sarcina. De 20 de ani aprópe de când ocupați eminentul post de procuror-general pe

lângă noi, munca d-vóstră, pusă în serviciul unor adevărate însușiri de înalt magistrat cari vă deosibesc, au contribuit qilnic d'a ne da concursul ei în împlinirea operei nóstre colective, pe când tot-d'o-dată calitățile d-vóstră ca om au continuat d'a vă atrage înalta stimă și simpatiile tuturilor, amicia sinceră a multora, între cari am fericirea de a mă prenumera și eă. Așa fiind, nu vă puteți, cred, înduoi de mulțumirea nóstră când, făcându-vi-se actul de dreptate ce reclamați, se va reînființa în parchetul curței nóstre postul suprimat de un al duoilea procuror de secțiune.

Acéstă reînființare se impune și din punctul de vedere al bunului serviciu al curței. Suprimat pe puțin seriosul cuvânt de o economie, precum qic francezii, *de bout de chandelle*, postul de procuror pe lângă curtea de casațiune trebuie reînființat, pentru că acest tribunal, regulator unic pentru tótă țera al ordinii juridice a Statului, are nevoie de un parchet care să ne ajute, pe noi judecătorii, în tóte afacerile, să ne înlesnescă misiunea, a cărei importanță și greutate nimeni n'o póte tăgădui.

Așa privind lucrurile, d-le procuror-general, eu unul merg mai departe de cât d-vóstră și reclam nu numai de a se reînființa postul suprimat, dar a se reda magistraților parchetului acestei curți plenitudinea atribuțiunilor lor; a se declara din nou că parchetul e parte *integrală* a curței în *tóte* *afacerile* fără osebire, ast-fel precum e în *tóte* Statele unde se află o curte de casațiune. E destul să aruncăm o ochire cât de superficială asupra ce se petrece în alte State spre a ne convinge pe deplin de imensul concurs pe care membrii ministerului public, acolo unde sunt suficienți în număr și în calitate, aduc serviciului justiției, stabilirei unei solide și luminate jurisprudențe.

Domnule Procuror-general,

Fie' mi permis ca, dupe d-vóstră și din punctul de vedere personal, să țin și eu cuvântul meu asupra prescripțiunei articolului 82 din legea noastră organică, mai 'nainte d'a vorbi în scurt de subiectul, pe care 'l tratați într'un mod magistral în discursul d-vóstră de deschidere

din acest an, și pentru care vă aducem sincerele noastre mulțumiri.

Dacă îndatorirea legală ce vă este impusă, de a pronunța un discurs cu ocasiunea deschiderei fie-cărui an judecătorec, e luată din Francia, obligațiunea primului-președinte a răspunde e d'o creațiune curat română; în nici o altă țără primul-președinte n'are o asemenea îndatorire, care în același timp e și o mare prerogativă. Nu sunt dar de loc contra prescripțiunei art. 82 în ceea ce mă privește, și găsesc că e bine ceea ce legiuitorul nostru a făcut. Un singur lucru voi să relevez, spre descărcarea primilor-președinți de o parte din răspunderea morală, relativ la modul lor de întempinare.

E adevărat că, cu insuficiența numărului membrilor din parchetul curței de casațiune, cari, precum foarte cu drept cuvânt ați constatat, d-le procuror-general, sunt prea împovărați în tot cursul anului judecătorec și aștrînși la îndatoriri chiar în timpul vacanțelor, procurorul-general, ca și colegii săi, n'aū timpul și repausul de spirit necesar pentru a se ocupa de

alcătuirea discursurilor de cât în timpul vacanțelor. Dar, în fine, chiar în timpul vacanțelor, d-vóstră, d-lor din parchet, vă alegeți subiectele ce voiți să tractați, pe când primul-președinte nu are mai adesea cunoștința de chiar subiectul asupra căruia va fi dator să vorbească și el de cât în cursul lunei lui August, câte o-dată chiar nu cu mai mult de 15 zile înainte de deschiderea anului judecătoresc. Așa fiind lucrurile, las pe orî-cine să judece cât de puține cuvinte demne de a fi spuse pot eși din gura lui când i se presintă d'o-dată atâtea varii și diverse orizonturi intelectuale : când un orizont național, când unul european, când altul indian. Orî carî ar fi regiunile unde ar trebui să vă urmez, vă spun, d-lor din parchet, că aș avea o înțecită plăcere d'a vă răspunde dacă, dupe ce se va reînființa noul post de care e vorba, voiă fi pe viitor împărtășit mai de timpuriu cu lucrările d-vóstră, tot-d'a-una interesante, dar fórte adesea de natură a pune pe gânduri pe acela care voesce a evita cu orî-ce preț ceea ce francezii înțeleg prin cuvintul : *redites*.

Domnule Procuror-general,

În ce privește subiectul excelentului d-văstră discurs, ce am avut plăcerea să ascultăm cu un deosebit interes, ca tot ce emană din cugetarea și talentul d-văstră de expunere, vă declar de la început că voi privi dupe prag numai orizontul ce el ne desfășură, fără a intra în năuntrul lui și a 'l cerceta în deosebi. Lucrul ar fi d'altmintrelea inutil, lucrarea d-văstră fiind, sub acest raport, completă.

Principala reflexiune ce 'mă suggeră materia ignoranței dreptului și a faptului și aceea a erorii asupra acestor două lucruri o formulez în următoarea întrebare : Cum se face ca poporul-Rege, acela care, mare sub atâtea și atâtea raporturi, sub ale cărei principii sociale și juridice fundamentale trăesce încă și azi într-o omenire civilisată, să recunoscă pe de o parte, prin filosofii săi, că a rătăci, a se înșela, a era (errare) e fondul naturei omenesci și a dice cei d'ântei : *errare humanum est*, iar pe de alta, prin jurisconșulții săi, să proclame că nimeni nu trebuie să se înșele, să comită vre-o eróre când

e vorba de legi, decretând *Nemo jus ignorare censetur*, ca cum ai crede că atunci când e vorba de lege, *errare non humanum est*.

E aci saū nu e o contradicere între morală și drept? Țic de la început da, și susțin că e de prisos d'a ne încerca s'o tăgăduim. O asemenea teză nu pot fi ispitiți s'o încerce de cât aceia cari n'au adâncă pētrundere de acel mare adevēr proclamat de Montesquieu, și a-nume că legile, acele legi în adevēr demne de acest nume, sunt acelea pe cari el le-a definit ȝicēnd: *les lois sont les rapports nécessaires qui dérivent de la nature des choses*. In zadar s'a tăgăduit de uniī că definiția lui Montesquieu nu e bună, nu e exactă, susținēdu-se că nu ar fi lege omenescă, regulând raporturile sociale, cu caracter necesar, fatal, și că un asemenea caracter de necesitate, de fatalitate, nu 'l-ar fi avēnd de cât numai legile naturei, legile dupe cari sunt regulate raporturile corpurilor ceresci și a naturei neanimate. Dovadă că asemenea legi se află și între cele sociale e tocmai acest principiu juridic: *Nemo jus ignorare censetur*, care datēză de atâtea miī de ani și care va dura

cât va exista societatea omenescă actuală, adică individualistă. Sub regimul socialist-colectivist pôte că această lege nu va mai fi necesară; până atunci însă da, o putem afirma cu tótă siguranța d'a nu ne înșela.

Nu se pôte tăgădui că, în tot-d'a-una și pretutindenă, principiul juridic a fost și este una, realitatea a fost și este alta.

În adevăr, toți suntem presupuși că cunoșcem legea, dar în realitate, dacă punem la o parte pe avocați, cari o explică și o complică, pe noi, judecătorii, cari ne muncim çilnic s'o înțelegem spre a o aplica, cine nu ignoră în felul său legea? A fost, este și va fi, deci, o mare greșelă din partea legiuitorilor d'a nu ține bună sémă de realitatea lucrurilor, căci această greșelă 'i-ar face să comită cele mai mari nedreptăți pe cari, noi, judecătorii, ar trebui în practică să le consacram, la rëndul nostru. Ei trebuie, deci, ca în tot-d'a-una și în ori și ce ocazie să aibă în vedere contradicțiunea reală între principiū și realitate, și, imitând cu inteligență tot pe Romani, ținând bună socotélă de deosebiri ce timpul a creat, în unele părți, în-

tre societatea romană și societățile moderne, să caute să concilieze cele două contrarii, cât e cu putință mai mult.

Romani, pentru a ajunge să concilieze dreptatea cu necesitatea, au creat privilegiu, și-au organizat astfel societatea în cât numai cei cari, cu drept cuvânt și cu cea mai mare siguranță, puteau fi presupuși că cunosc legea, să sufere când o calcă : atât în ceea ce 'i privea personal, cât și ceea ce atingea interesele celor puși sub a lor ocrotire : patroni, cetățeni *sui juris* pe de o parte, clienți, persoanele *alieni juris* pe de alta.

În opoziție cu societatea romană, aristocratic ierarhisată, societățile moderne sunt democratice. Nu poate dar fi vorba aici nici de privilegiu, nici de distincții ca acelea dintre *sui* și *alieni juris*. Trebuie să ne gândim la alte mijloce.

Eu unul cred că e nevoie ca legiuitorul să și îndrepte vederile spre măsurile având de obiect educațiunea juridică a cetățenilor, creând catedre de drept elementar în școlile primare și secundare, de unde cetățenul să potoa eși cu o idee exactă de ordinea juridică a țerei sale.

Am ascultat cu un viū interes, d-le procuror-general, revista diverselor dispozițiuni din legislațiunile moderne relative la materia erorii, ce ați bine-voit să ne faceți. Ocupându-mă și eū de câte-va luni cu studiul uneea dintre aceste legislațiuni, cu însemnatul nou cod civil al imperiului german, ce se va pune în aplicație la 1 Ianuarie 1900, mă cred dator, sfârșind, să relevez o dispozițiune legislativă asupra erorii de drept, într'o materie asupra căreia noua legislațiune germană consacră un principiū contrar aceluia din legislațiunea francesă și a noastră. Acéstă materie e aceea a *justiției private*, asupra căreia art. 229 din citatul cod dice, în traducțiunea francesă pe care o am : *Celui qui, pour se faire justice à lui-même, emporte une chose, la détruit ou la détériore, ou celui qui, pour se faire justice à lui-même, arrête un débiteur suspect de vouloir fuir ou écarte la résistance du débiteur contre une action qu'il est obligé de souffrir, n'agit pas illégalement lorsque l'assistance des autorités ne peut pas être obtenue à temps et que faute de mainmise immé-*

TAORINAV
1900

diatè il y a danger que la réalisation de son droit ne soit rendue illusoire ou tout à fait difficile.

Nu voiū să discut dacă principiul consacrat prin acest text legislativ ar putea, fără pericol, să fie introdus în legislațiunea unui popor de un temperament mai puțin rece și cu un spirit de disciplină socială mai puțin tare. Ceea ce voiū să releviez e dispozițiunea de o înaltă înțelepciune și de o perfectă echitate pe care o consacra același cod în privința erorii de drept a aceluia care se decide ca el însuși să 'și facă justiție. Iată, în adevăr, ce țice art. 231 :

Celui qui fait un des actes désignés à l'art. 229, dans la croyance erronée que les conditions nécessaires pour la légalité de l'acte existent, est obligé vis-à-vis de l'autre partie à des dommages intérêts, même lorsque son ignorance ne provient pas de négligence.

Anul judecătoresc 1898—1899 e deschis.

VERIFICAT
2017

VERIFICAT
2007

BIBLIOTECA